

REFLECȚII CU PRIVIRE LA DEZVOLTAREA ECONOMIEI NAȚIONALE

Simion Certan¹, prof., dr. hab., UASM
Ion Certan², dr., USM

După aprobarea Declarației de independență (27 august 1991), se depun eforturi considerabile pentru a-și consolida locul printre națiunile democratice și a-și dezvolta economia astfel încât să se miște energic spre faimosul „mai bine”. În procesul dezvoltării economiei naționale, bazate pe relațiile de piață deschise față de lume s-au produs, fără îndoială, mutații importante nu numai de formă, ci mai ales de fond. Situația respectiv obligă să se intensifice preocupările ce în decursul proceselor din economia națională, ceea ce determină actualitatea prezentului studiu.

În articolul autorii meditează asupra evoluției economiei noastre și vin cu unele propuneri care ar contribui la dezvoltarea durabilă a economiei naționale.

Cuvinte cheie: economie, politici, dezvoltare, eficiență, mecanisme, piață.

JEL Classification: F15, F42, G38.

Introducere

După douăzeci și patru ani de reformare a economiei naționale prin demontarea sistemului economic administrat centralizat și instituirea economiei bazate pe relațiile de piață, suprimarea proprietății publice și amplificarea proprietății private țara noastră a ajuns la un nivel avansat de dezvoltare. Atât autoritățile publice cât și cei antrenati în cercetare prezintă și „argumentează” numeroase motive, mai mult nu-și însoțite de exemple suri ce ar duce economia națională spre mai bine. Evident, studiul dezvoltării economiei rămâne a fi imperios necesar.

Stadiul cunoașterii problemei

Studiul diverselor aspecte ale economiei naționale s-a realizat atât în țară cât și peste hotarele ei. Însă, chiar dacă acest subiect a fost investigat, discutat la diferite întruniri oficiale, abordat la sesiuni științifice, expus în diverse publicații naționale și internaționale, dezvoltarea economiei naționale necesită a fi investigată. Situația respectiv ne-a îndemnat să medităm asupra procesului de dezvoltare a economiei naționale, asupra evoluției structurii economiei naționale, asupra produselor cu care țara noastră ar putea să se prezinte pe piața occidentală, asupra posibilelor urmări ale proceselor de integrare.

Material și metod

În cercetare am apelat la actele normative naționale și internaționale, manuale, monografiile și alte publicații specifice temei. Studiul se realizează pe informația selectată și prelucrată de autori în baza anuarelor statistice ale Republicii Moldova și EUROSTAT - ului altor publicații care ne-au furnizat semnificații și explicații pertinente în raport cu procesele ce au avut loc sau se produc. În cercetare s-au aplicat metodele și tehnicile specifice investigațiilor economice.

Rezultate și discuții

1. Economia națională : caracteristici generale

Economia noastră a parcurs o etapă dificilă a schimbărilor inițiate prin hotărârea Parlamentului Republicii Moldova din 25 iulie 1990 care a calificat „... trecerea la economia de piață drept model de gospodărire...”. Trecerea la economia bazată pe relațiile de piață a fost frecvent marcată de dinamism, deseori de incertitudine și risc, uneori chiar de ostilitate.

Produsul intern brut (PIB), acest agregat macroeconomic care reprezintă rezultatul final al activității de producție, fiind calculat în preșterile anului 2005, a scăzut de la 5.96 miliarde \$ în 1990 (tabelul 1), an de lansare a reformelor economice la 2.12 miliarde \$ în 2000 sau de 2.81 ori, apoi creșterea lent până la 4.21 miliarde \$ în 2014 sau de 1.98 ori.

Tabelul 1. Evoluția produsului intern brut

	1990	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
PIB, în preșterile 2005, miliarde \$	5.96	2.39	2.12	2.99	3.50	3.73	3.70	4.05	4.21
PIB per cap, \$	1613	650	583	831	983	1047	1040	1138	1191
PIB, calculat prin PPC, miliarde \$	23.8	9.54	8.47	11.93	13.98	14.88	14.77	16.16	16.91
PIB, calculat prin PPC, per cap, \$	6440	2596	2329	3518	3925	4179	4150	4542	4753
VNB, calculat prin PPP, miliarde \$	15.38	6.84	6.83	11.90	14.84	16.08	16.78	18.51	19.50
VNB, calculat prin PPC, per cap, \$	4160	1860	1880	3310	4170	4580	4710	5200	5480

Sursa: alcătuită de autori în baza informațiilor de pe <http://data.worldbank.org/indicator>

¹ Simion CERTAN, simcertan@hotmail.com

² Ion CERTAN, ioncertan@gmail.com

PIB-ul calculat prin puterea de cump rare (PPC) a anului 2011, la fel, s-a mic orat de la 23.8 miliarde \$ în 1990 la 8.47 miliarde \$ în 2000 sau de 2.81 ori, apoi cre te pân la 16.91 miliarde \$ în 2014 sau de 2 ori. Practic, aceea i dinamic are PIB-ul, fie calculat în pre urile anului 2005, fie exprimat prin puterea de cump rare, raportat la un locuitor din ara noastr .

Astfel, constat m c dup 24 ani de demontare a economiei centralizat administrate i instituirea economiei bazate pe rela iile de pia PIB-ul în ara noastr înc n-a ajuns la nivelul pe care-l avea la ini ierea reformelor economice.

Venitul na ional brut (VNB) exprimat prin puterea de cump rare a anului 2011 s-a mic orat de la 15.38 miliarde \$ în 1990 la 6.83 miliarde \$ în 2000 sau de 2.25 ori, apoi cre te pân la 19.50 miliarde \$ în 2014 sau de 2.85 ori. Prin dinamic similar se caracterizeaz i VNB exprimat prin puterea de cump rare, fiind raportat la un locuitor al rii noastre.

Chiar dac în anii 1990-2000 VNB s-a redus mai accelerat în raport cu PIB-ul, apoi în 2011 deja a dep it nivelul anului 1990, crescând în ultimii trei ani cu 21.26 la sut . Faptul c evolu ia PIB-ului difer de evolu ia VNB în cea mai mare m sur se datoreaz divergen ei modului de calculare ale acestora.

Atât dinamica produsului intern brut cât i a venitului na ional brut considerabil a fost influen at de raportul contribu iei principalelor activit i economice la formarea acestora. Ponderea produc iei bunurilor se mic oreaz de la 72.79% în 1990 (tabelul 2) la 31.92 la sut în anul 2014 sau de 2.3 ori. A sporit considerabil (2.5 ori) contribu ia serviciilor la formarea produsului intern brut.

Tabelul 2. Contribu ia principalilor activit i economice la formarea produsului intern brut, %

	1990	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
Produsul intern brut	100	100	100	100	100	100	100	100	100
inclusiv: - agricultur	36.14	33.02	29.03	19.53	14.45	14.26	13.43	14.29	15.23
- industrie	36.65	32.15	21.72	16.34	15.91	16.84	16.71	17.11	16.69
- servicii	27.21	34.83	49.25	64.13	69.64	68.90	69.86	68.60	68.08

Sursa: alc tuit de autori în baza informa iei de pe <http://data.worldbank.org/indicator>

Atât contribu ia, cât i dinamica bunurilor agricole i a celor industriale, practic, este identic . Contribu ia agriculturii, se reduce de la 36.14% în 1990 la 15.23 la sut în 2014.

Dup declararea independen ei a suferit schimb ri de propor ii în contribu ia ramurilor la totalul produc iei agricole totale. Pe parcursul anilor 1995-2013 În structura produc iei agricole din ara noastr domin produc ia vegetal , ponderea creia oscileaz între 61.5% în 2012 (tabelul 3) i 72.3 în anul 2013. Între produsele vegetale se evideniaz culturile cerealiere c rora în anii de referin le revine de la 17.9% în 2012 la 28.8% în 2013.

Tabelul 3. Structura produc iei agricole pe ramuri în gospod riile de toate categoriile, %

	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013
Produc ia agricol total	100	100	100	100	100	100	100
inclusiv: produc ia vegetal	70.0	69.0	68.9	66.2	71.7	61.5	72.3
din care: - <i>culturi cerealiere</i>	19.0	25.0	22.9	18.8	28.0	17.9	28.8
- legume	7.0	5.0	7.3	7.4	8.1	6.0	5.5
- fructe, nuci, pomu oare	7.0	3.0	4.4	3.9	6.8	6.7	5.4
- struguri	9.0	12.0	12.8	12.1	6.1	10.4	9.0
produc ia animal	30.0	31.0	31.1	33.8	27.9	38.5	27.7
din care: - <i>produc ia de vite i p s ri</i>	16.0	14.0	14.8	18.9	14.5	21.5	15.4
- lapte	10.0	13.0	10.9	10.2	10.0	11.1	8.0
- ou	3.0	4.0	4.4	4.0	3.3	4.2	3.0

Sursa: calculele autorilor în baza Anuarelor Statistice ale Republicii Moldova.

Dac în anii 90 ai secolului trecut fructelor le revenea 17%, în anii 2000 – 2013 ponderea lor oscileaz de la 3.0% în 2000 la 6.8 la sut , respectând cu stricte e succesiunea specific fructelor an roditor urmat de un an mai pu in roditor. În anii mai pu in roditori ponderea sumar a legumelor, fructelor, nucilor, pomu oarelor i strugurilor este mai mic decât a culturilor cerealiere.

În structura produc iei animale, care variaz de la 27.7% în 2013 la 38.5% în 2012 domin produc ia de vite i p s ri cu 14% în 2000 i 21.5 în anul 2012.

Situa ia respectiv ne demonstreaz , pe de o parte, c agricultura ca domeniu de activitate este suficient de conservat, iar pe de alt parte, c structura produc iei agricole nu se formeaz doar numai sub influen a deciden ilor.

Muta iile ce au avut loc în structura produc iei agricole indic tendin a de a mic ora ponderea culturilor intensive cum ar fi struguri, fructe, legume, tutun etc. i cre terea ponderii produselor ce necesit volum mic de capital cum ar fi grâu, porumb, floarea soarelui i altele.

În structura producției industriale domină categoric industria prelucrătoare ponderea care oscilează de la 81.0% în 2010 (tabelul 4) la 87.5 în anul 2005.

Tabelul 4. Structura producției industriale pe tipuri de activități, %

	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013
Industrie, total	100	100	100	100	100	100	100
inclusiv: - <i>extractiv</i>	0.8	0.8	1.4	1.6	1.7	1.6	1.9
- <i>prelucrătoare</i>	83.6	82.1	87.5	81.0	82.6	82.9	84.0
din care: - fabricarea vinului	10.8	16.9	20.0	7.2	6.1	6.4	6.9
- prelucrarea fructelor și legumelor	6.7	5.1	3.4	3.7	5.3	4.4	4.5
- chimic	0.8	1.4	1.1	2.7	2.6	2.6	2.8
- producția de mobilier	2.1	0.9	1.8	2.2	2.1	2.0	2.2

Sursa: calculele autorilor în baza Anuarelor Statistice ale Republicii Moldova.

Activitatea economică a oricărei țări, inclusiv a Republicii Moldova, impune schimbul bunurilor produse atât cu alte țări cât și cu resursele necesare. Schimbul are loc prin intermediul pieții și în primul rând a pieței interne.

Piața internă a Republicii Moldova este limitată de consumatorii care la 1 ianuarie 2013 se cifrau la 3557.8 mii și condiționat de capacitatea de cumpărare ale acestora. Venitul mediu lunar disponibil raportat la valoarea medie a minimumului de existență pe o persoană chiar dacă a sporit de la 46.1% în 1995 la 104.3% în 2013 rămâne insuficient. Mai mult, economia națională nu dispune de suficiente resurse, în special energetice, pentru a asigura producerea continuă a bunurilor. Este evident că economia națională este condamnată la relații comerciale cu alte țări.

Exportul de bunuri și servicii fiind raportat la PIB crește constant de la 48.2% în 1990 (tabelul 5) la 59.2% în anul 2010, apoi se reduce brusc ajungând la 45.0% în 2011 sau la nivelul mai jos de cel al anului 1990 și constant se micșorează până la 42.5% în anul 2014. Mai atenționăm că ponderea exportului tehnologiilor de vârf este foarte joasă variind de la 2.36% în 2013 la 8.26% din producția exportată în anul 2010.

Tabelul 5. Exportul și importul de bunuri și servicii

	1990	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
Exportul de bunuri și servicii, raportat la PIB, %	48.2	49.3	49.8	51.1	59.2	45.0	43.5	43.3	42.5
Exportul tehnologiilor de vârf, în % din exportul de bunuri și servicii	-	3.79	3.01	3.96	8.26	6.31	4.78	2.36	-
Importul de bunuri și servicii, raportat la PIB, %	50.6	58.0	75.4	91.7	78.5	85.8	83.9	80.6	78.9
Balanșul importurilor și exporturilor, raportat la PIB, %	-2.4	-8.7	-25.6	-40.6	-19.3	-40.8	-40.4	-37.3	36.4

Sursa: alcătuit de autori în baza informației de pe <http://data.worldbank.org/indicator>

Importul de bunuri și servicii raportat la PIB crește de la 50.6% în 1990 la 91.7% în 2005, apoi puțin se reduce oscilând între 78.5% în 2010 la 85.8% în 2011. Importurile de bunuri și servicii depășesc exporturile acestora, ajungând la diferența de 40.6% din PIB.

Valoarea producției industriale exportate s-a redus de la 210.3 mil \$ în 1996 (tabelul 6) la 182.2 mil \$ în anul 2000 sau cu 13.4 la sută, apoi crește până la 508.2 mil \$ în 2005 sau de circa 2.8 ori. În anii 2005-2013 valoarea produselor industriale exportate a sporit de 2.78 ori.

Tabelul 6. Comerțul național exterior, milioane \$

	1996	2000	2005	2010	2011	2012	2013
Total - Export	795.0	471.5	1090.9	1541.5	2216.8	2161.9	2428.3
- Import	1072.3	776.4	2292.3	3855.3	5191.3	5212.9	5492.4
Balanșul comercial	-277.3	-304.9	-1201.4	-2313.8	-2974.5	-3051.0	-3064.1
<i>a. produse industriale</i>							
- export	210.3	182.2	508.2	788.1	1299.7	1283.0	1412.8
- import	929.4	666.7	2042.7	3263.7	4503.4	4469.6	4708.6
Balanșul comercial	-719.1	-484.5	-1534.5	-2475.6	-3203.7	-3186.6	-3295.8
<i>b. produse agroalimentare</i>							
- export	584.7	291.0	582.9	732.2	917.1	878.9	1015.5
- import	142.9	109.6	279.6	591.4	687.8	743.3	783.8
Balanșul comercial	+441.8	+181.4	+303.3	+140.8	+229.3	+135.6	+231.7

Sursa: Calculele autorilor în baza informației selectate de pe <http://www.statistica.md>

Valoarea producției industriale importate de țara noastră s-a redus de la 929.4 mil \$ în 1996 la 666.7 mil \$ în 2000 sau cu 28.3 la sută, apoi crește până la 2042.7 mil \$ în 2005 sau de 3.06 ori. În 2005-2013 valoarea produselor industriale importate a sporit de 2.3 ori. Practic tot deficitul comercial a fost generat de importul și exportul produselor industriale.

Exportul produselor agroalimentare s-a redus de la 584.7 mil \$ în 1996 la 291.0 mil \$ în 2000, apoi crește până la 582.9 mil \$ în 2005. În anii 2005-2013 valoarea produselor agroalimentare a sporit de 2.8 ori. Dacă în 1996 dominau (cu 77.6%) produsele alimentare, fiind urmate de produsele vegetale (11.6%), de animale și produsele animale (10.3%), apoi în 2013 cea mai mare pondere (49.9%) o aveau produsele vegetale, fiind urmate de produsele alimentare (42.1%), băuturi alcoolice și nealcoolice (24.8%).

Ponderele producției agroalimentare exportate în totalul exportului național se reduce de la 73.55 % în 1996 la 61.4% în 2000, 53.42% în 2005 și 41.82% în 2013, dar balanța comercială a produselor agroalimentare pe parcursul anilor respectivi se menține pozitiv.

Dezvoltarea economiei naționale este influențată de resursele disponibile, în primul rând de **potențialul natural** care, după cum afirmă P. Bran [1,20], participă cu „fora legilor sale și cu „bunătățile” sale, substanțe (s), energie (e) și informații (i), bunătăți aflate în stare naturală, „fabricate” de mîna carea fizică, chimică și biologică a materiei”. Considerăm că condițiile climatice, fondul funciar, configurația variată a reliefului, apele, flora, fauna sunt suficient de favorabile pentru dezvoltarea economiei naționale.

Formula lui A. Smith [5] cu activitatea omului, creează masa bunurilor, impune studiul **potențialului uman** care, incontestabil, contribuie la dezvoltarea economiei naționale.

Totalul populației s-a micșorat de la 3604 mii în 1995 (tabelul 7) la 3535 mii în 2013 sau cu circa 2%. Doar în 1995 și 2012 numărul celor nescuși depășește pe cel al decedaților.

Tabelul 7. Repartizarea populației după participarea la activitatea economică în Republica Moldova, mii persoane

	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013
Populație, total	3604	3639	3595	3582	3560	3560	3559
<i>mișcarea naturală a populației: - nescuși</i>	56.4	38.9	37.7	40.5	39.2	39.4	37.9
- decedați	53.0	41.2	44.7	43.6	39.2	38.6	38.1
inclusiv: populație economic activ	1696	1655	1422	1235	1258	1215	1236
rata de activitate, %	47.1	45.4	39.5	34.7	36.3	34.1	34.7
din care populația ocupată în economie	1673	1515	1319	1143	1173	1147	1173
rata de ocupare, %	46.5	41.2	36.6	32.1	33.0	32.2	32.9
inclusiv ocupată în agricultură	710	765	537	315	323	303	338
rata de ocupare în agricultură, %	42.8	50.5	40.7	27.5	27.5	26.4	28.8
Numărul persoanelor plecate din țară	5432	9128	6827	4714	3920	3062	2585

Sursa: calculele autorilor în baza Anuarelor Statistice ale Republicii Moldova

Numărul persoanelor active s-a micșorat de la 1696 mii în 1995 la 1236 mii în anul 2013 sau cu 27.13 la sută. Rata de activitate se micșorează respectiv de la 47.1% în anul 1995 la 34.7% în anul 2013, sau cu 12.4 puncte procentuale. Numărul persoanelor ocupate în economie s-a micșorat de la 1673 mii în 1995 la 1173 în anul 2013 sau cu 29.9 la sută, ceea ce-i foarte periculos pentru economia națională. Numărul celor ocupați în agricultură s-a micșorat categoric de la 711 mii în 1995 la 338 mii în anul 2013 sau de 2.1 ori. Rata de ocupare în agricultură s-a redus de la 42.8 % în 1995 la 28.8% în anul 2013.

Numărul persoanelor plecate din țară a crescut de la 5432 persoane în 1995 la 9128 în 2000, apoi constant se micșorează ajungând la 2585 persoane în anul 2013.

Pentru orice autoritate publică, pentru oricare administrație antreprenorială identificarea resurselor necesare pentru asigurarea finanțării capitalului de lucru și asigurarea investițiilor pentru regenerarea și creșterea activelor devine o dimensiune obligatorie.

Possibilitățile financiare a firmelor sunt modeste și nu asigură finanțarea respectivă. Veniturile fiscale, chiar dacă au ajuns la 18.64% din PIB în 2012 (tabelul 8), rămân insuficiente pentru a asigura suportul necesar pentru economia națională.

Tabelul 8. Caracteristici generale a finanțării economiei naționale

	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
Veniturile fiscale, % din PIB	-	14.72	18.48	18.19	18.28	18.64	-	-
Remitențe personale, mil \$	1.02	178.6	915.1	1351.4	1600.4	1793.3	1984.9	2074.6
Credit intern, % din PIB	23.72	25.21	31.52	36.34	39.05	43.46	45.83	39.00
Asistență oficială pentru dezvoltare și ajutor primit oficial, mil \$	68.5	122.5	169.1	470.4	469.1	473.1	374.4	-
Investițiile străine directe, mil \$	25.9	127.5	190.7	212.0	301.4	204.9	249.0	353.1

Sursa: alcătuit de autori în baza informației de pe <http://data.worldbank.org/indicator>

Remiten ele au sporit de la 1.02 mil \$ în 1995 la 2074.6 mil \$ în 2014, dar prioritar sunt folosite pentru consum. Ponderea creditul intern în PIB a crescut de la 23.72% în 1995 la 45.83 în 2013, apoi sa redus până la 39 la sută în 2014 și va continua să se micșoreze dat fiind că recent Consiliul de Administrație al Băncii Naționale al Moldovei a decis să majoreze rata de bază de la 15,5 la 17,5 la sută anual. Astfel, deloc întâmplător asistența oficială pentru dezvoltare și ajutorul primit oficial crește de la 68.5 mil \$ în 1995 la 473.1 mil \$ în 2012 sau de 6.9 ori, apoi se reduce la 374.4 mil \$ în 2013 sau cu 20.9 la sută. Practic, în programele tuturor guvernelor se specifică necesitatea atragerii investițiilor străine care, chiar dacă au sporit de la 25.9 mil \$ în 1995 la 353.1 mil \$ în 2014 sau de 13.6 ori, nu acoperă cererea.

Generalizând cele expuse mai sus constatăm că pentru a amplifica și aprofunda cunoașterea dezvoltării economiei naționale se cere a efectua un studiu comparativ.

2. Valențele economiei naționale: studiu comparativ

Produsul intern brut, care corespunde valorii bunurilor și serviciilor pentru consumul final, fiind calculat în prețurile anului 2005 și raportat la un locuitor din Republica Moldova în 1995 alcătuită 650 \$ (Tabelul 9) și forma 50.9% din cel al Ucrainei, 18.5% din cel al României și 13.0% din cel al Estoniei. Chiar dacă PIB-ul raportat la un locuitor din țara noastră a crescut de la 650 \$ în 1995 la 831 \$ în 2005, fiind raportat la cel al Ucrainei se cifrează doar la 45.2%, sau mai puțin cu 5.7 puncte procentuale, la cel al României - 17.8% sau cu 0.7 puncte procentuale mai puțin, la cel al Estoniei - 8.0% sau cu 5 puncte procentuale mai puțin. Ulterior crește, practic constant până la 1191 \$ în 2014 când forma 57.2% din cel al Ucrainei, 19.2% din cel al României și 9.8% din cel al Estoniei.

Tabelul 9. Evoluția produsului intern brut în prețuri 2005 per cap, \$

	1990	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
Estonia		4995	7102	10336	10364	11255	11821	12056	12348
Letonia		3601	4822	7634	8058	8617	9146	9636	9974
Lituania				7864	8941	9705	10213	10653	11074
România	3820	3509	3327	4652	5635	5793	5840	6067	6196
R. Moldova	1613	650	583	831	983	1047	1040	1138	1191
Ucraina	2641	1277	1211	1839	1975	2085	2094	2099	2081
Federația Rus	5685	3529	3870	5323	6365	6631	6846	6923	6844

Sursa: alcătuit de autori în baza informației de pe <http://data.worldbank.org/indicator>

Astfel, putem concluziona că rezultatele eforturilor depuse pentru dezvoltarea economiei naționale sunt foarte modeste în raport cu țările vecine și cu țările baltice.

Dacă contribuția bunurilor la formarea produsului intern brut din țara noastră s-a redus de la 72.79% în 1990 la 50.75% în 2000 și 31.92% în anul 2014, apoi în România respectiv de la 73.68% la 45.50% și 32.63%, în Estonia – de la 38.19% în 1995 la 32.64% în 2000 și 31.84% în 2014, altfel zis mult mai lent. În anul 2014 contribuția bunurilor la formarea PIB-ului, practic s-a echivalat.

Contribuția agriculturii la formarea produsului intern brut din țara noastră s-a micșorat de la 36.14% în 1990 (tabelul 10) la 14.45% în 2010, menținându-se ulterior la acest nivel. În România, spre exemplu se reduce continuu de la 23.74% în 1990 la 5.36% în 2014, când ajunge aproape de țările membre a Uniunii Europene.

Tabelul 10. Contribuția agriculturii la formarea produsului intern brut, %

	1990	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
Estonia	-	5.84	4.84	3.50	3.19	3.95	4.07	3.59	3.67
Letonia	-	8.93	5.19	4.32	4.49	3.92	3.71	3.64	3.45
Lituania	-	-	-	4.78	3.29	3.81	4.38	3.78	3.46
România	23.74	21.42	12.06	9.52	6.41	7.48	6.01	6.35	5.36
R. Moldova	36.14	33.02	29.03	19.53	14.45	14.26	13.43	14.29	15.23
Ucraina	25.57	15.40	17.08	10.40	8.27	9.49	9.05	10.16	11.79
R. Federația Rus	16.61	7.16	6.43	4.97	3.87	4.37	3.93	3.95	-

Sursa: alcătuit de autori în baza informației de pe <http://data.worldbank.org/indicator>

Astfel, în 2014 contribuția agriculturii la formarea PIB-ului (a 6-a parte), de 2.9 ori mai mare decât în România și de circa 4.4 mai mare decât în țările baltice, în condițiile în care agricultura are valoarea adăugată relativ cea mai scăzută.

Contribuția industriei la formarea produsului intern brut național s-a redus de la 36.65 la sută în 1990 (tabelul 11) la 16.34% în 2005, menținându-se la acest nivel până în 2014. În România s-a micșorat de la 49.94% în 1990 la 33.44% în 2000, apoi după 2010 se menține la nivelul de 42-43% și s-a redus la 27.27 în 2014.

Tabelul 11. Contribu ia industriei la formarea produsului intern brut, %

	1990	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
Estonia	-	32.35	27.80	29.78	27.98	29.19	28.96	28.95	28.17
Letonia	-	25.87	20.10	16.47	19.01	18.13	17.69	16.95	16.37
Lituania	-	-	-	24.92	23.25	24.59	24.82	24.17	23.59
România	49.94	42.74	33.44	35.89	42.09	42.78	42.34	43.25	27.27
R. Moldova	36.65	32.15	21.72	16.34	15.91	16.84	16.71	17.11	16.69
Ucraina	44.57	42.68	36.32	32.45	31.34	29.08	28.42	26.22	25.39
R. Federa ia Rus	48.35	36.96	37.95	38.08	34.70	37.43	36.85	36.27	-

Sursa: alc tuit de autori în baza informa iei de pe <http://data.worldbank.org/indicator>

Mai pu in oscileaz contribu ia industriei la formarea PIB-ului în rile baltice. Spre exemplu, în Estonia, cu excep ia anului 1995 (32.35%) se men ine la nivelul 28-29 la sut .

Fire te, structura bunurilor i serviciilor, care contribuie la formarea PIB-ului influen eaz exportul acestora. Exportul bunurilor i serviciilor din ara noastr , fiind raportat la PIB, cre te lent de la 48.2% în 1990 (tabelul 12) la 59.2% în 2010, apoi se mic oreaz pân la 42.5% în 2014. În România, de i exportul de bunuri i servicii raportat la PIB este inferior celui din R. Moldova, cre te, practic, constant de la 16.73% în 1990 la 41.13% în 2014.

Tabelul 12. Exportul de bunuri i servicii, raportat la PIB, %

	1990	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
Estonia	-	49.60	61.64	65.92	75.12	87.93	88.39	86.09	84.73
Letonia	-	34.68	37.27	43.15	52.98	57.83	60.87	59.40	58.02
Lituania	-	-	-	53.92	65.40	75.06	81.71	84.07	81.76
România	16.73	27.63	32.83	33.08	35.42	40.03	40.00	41.98	41.13
R. Moldova	48.2	49.3	49.8	51.1	59.2	45.0	43.5	43.3	42.5
Ucraina	27.64	47.07	62.44	51.48	50.75	49.82	47.72	42.96	49.15
Federa ia Rus	18.16	29.29	44.06	35.20	29.22	30.27	29.61	28.61	-

Sursa: alc tuit de autori în baza informa iei de pe <http://data.worldbank.org/indicator>

În Estonia exportul bunurilor i serviciilor cre te de la 49.60% în 1995 la 88.39% în 2012, apoi pu in se mic oreaz la 84.73% în anul 2014.

Pentru economia oric rei ri extrem de important este ca exportul bunurilor i serviciilor s dep easc importul acestora. Importul de bunuri i servicii în ara noastr a sporit de la 50.6% în 1990 (tabelul 13) la 91.7% în 2005 i se mic oreaz de la 85.8% în 2011 la 78.9% în 2014. Pe parcursul anilor respectivi importul dep e te exportul.

Tabelul 13. Importul de bunuri i servicii, raportat la PIB, %

	1990	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
Estonia	-	55.64	64.88	71.02	68.76	82.11	87.40	84.64	82.11
Letonia	-	39.44	45.35	57.63	54.44	62.81	65.29	62.31	60.88
Lituania	-	-	-	61.10	67.28	77.61	80.85	82.82	81.64
România	26.18	33.21	38.13	43.25	41.15	45.37	45.15	42.54	41.01
R. Moldova	50.6	58.0	75.4	91.7	78.5	85.8	83.9	80.6	78.9
Ucraina	28.72	50.16	57.41	50.64	53.56	56.43	56.37	52.11	53.24
Federa ia Rus	17.94	25.89	24.63	21.51	21.14	21.73	22.27	22.68	-

Sursa: alc tuit de autori în baza informa iei de pe <http://data.worldbank.org/indicator>

În România importul dep e te exportul în anii 1990-2010, apoi importul r mâne inferior exportului. Situa ia-i aceea i i pentru Estonia. În anul 2014 deficitul comercial a format 41 miliarde MDL, adic 36.4% din PIB. Spre compara ie, deficitul comercial al României pe 2014 a fost de 0.12% din PIB, adic de 303 ori mai pu in. În Estonia i Lituania exportul bunurilor i serviciilor a dep it importul acestora, iar în Letonia deficitul a format 2.86% din PIB sau de 12.7 mai pu in decât în R. Moldova. Comentariile sunt de prisos.

Pentru a dezvolta economia sunt necesare resurse financiare. Agen ii economici din ara noastr nu dispun de resursele financiare proprii i sunt impuse s apeleze la credit intern, ponderea c ruia în PIB-ul na ional a sporit de la 23.72% în 1995, la 45.83% în 2013, apoi u or se mic oreaz la 39% în 2014.

Tabelul 14. Credit intern, % din PIB

	1990	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
Estonia	-	11.19	34.50	68.00	96.53	83.80	76.59	71.82	72.00
Letonia	-	11.74	18.47	67.46	128.88	79.63	62.94	59.02	52.92
Lituania	-	-	-	42.81	63.83	57.02	52.00	50.92	45.63
România	79.73	23.56	13.88	20.71	53.84	54.12	54.27	51.97	48.24
R. Moldova	-	23.72	25.21	31.52	36.34	39.05	43.46	45.83	39.00
Ucraina	-	15.51	23.82	33.24	93.89	87.27	87.86	95.02	96.55
R. Federa ia Rus	-	25.46	24.93	20.81	37.72	39.59	42.75	48.70	52.37

Sursa: alc tuit de autori în baza informa iei de pe <http://data.worldbank.org/indicator>

În 2014 ponderea creditului intern în PIB-ul R.Moldova a fost mai mică cu 9.24 puncte procentuale decât în România și cu 33 puncte procentuale decât în Estonia.

Achiziționarea, crearea și reproducerea mijloacelor fixe necesită investiții. Posibilitățile oricărui stat, inclusiv în țările noastre sunt insuficiente pentru a asigura investițiile necesare, ceea ce impune atragerea investițiilor străine. Investițiile străine directe în țara noastră au crescut de la 267 mil \$ în 1995 (tabelul 15) la 353.1 mil \$ în 2014 sau de 13.6 ori. Însă în 2013 investițiile directe în țara noastră au fost de 3.5 ori mai mici decât în Estonia și de 16.5 ori mai mici decât în România.

Tabelul 15. Investițiile străine directe, mil \$

	1990	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
Estonia	-	201	387	3127	2053	511	1592	884	1597
Letonia	-	180	412	812	433	1502	1076	990	782
Lituania	-	73	379	1189	865	1538	576	708	375
România	10	419	1037	6866	3204	2557	2629	4108	-
R. Moldova	-	25.9	127.5	190.7	212.0	301.4	204.9	249.0	353.1
Ucraina	-	267	595	7808	6451	7207	8175	4509	847
R. Federa ia Rus	-	20650	27142	15508	43168	55084	50588	69219	20958

Sursa: alc tuit de autori în baza informa iei de pe <http://data.worldbank.org/indicator>

Sumbre sunt și prognozele pentru anul 2015. Așa, potrivit lui Ruslan Piontkivsky, economist superior al Băncii Mondiale pentru Republica Moldova, se va caracteriza cu recesiune de 2 procente. Economia moldovenească se va contracta cu 1 la sută în 2015, comparativ cu anul precedent, a estimat Fondul Monetar Internațional în raportul World Economic Outlook. BERD estimează o scădere economică de până în jumătate de procent. Ministerul Economiei prognozează o scădere a economiei în anul 2015 cu 1 la sută.

Ce-i de făcut?

Răspunsul la această întrebare îl găsim în Acordul de asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte. Potrivit alineatului 1 din articolul 24 al acestui acord „Cooperarea dintre părți are drept scop promovarea unor politici economice pertinente pentru economiile de piață funcționale, precum și elaborarea și punerea în aplicare a acestor politici economice.”

Alineatul 2 al aceluiași articol specifică „Republica Moldova depune eforturi în sensul instituirii unei economii de piață funcționale și al apropierii treptate a politicilor sale de cele ale UE, în conformitate cu principiile directoare ale unor politici fiscale și macroeconomice solide, inclusiv independența băncii centrale și stabilitatea preurilor, soliditatea finanțelor publice și sustenabilitatea balanței de plăți”.

Liberalizarea circulației cetățenilor țării noastre în spațiul Uniunii Europene, formarea unui spațiu al liberului schimb, cauzează noi condiții pentru economia țării noastre. În scopul instituirii și dezvoltării economiei naționale considerăm oportun:

1. A schimba structura produsului intern brut prin:

- majorarea ponderii industriei, intensificând dezvoltarea industriei chimice, inclusiv fabricarea produselor farmaceutice pe bază naturală, a produselor de parfumerie și cosmetice, bunurilor și serviciilor

- creșterea ponderii agriculturii, selectând judicios produsele agroalimentare cu care țara noastră ar avea succes, în mod special, pe piețele ce demonstrează stabilitate mai constantă, cum este Piața Agricolă Comună a Uniunii Europene. Se recomandă a extinde considerabil

suprafața plantărilor de vii și livezi și a ajusta structura sorturilor la cerințele pieței din vest.

2. A intensifica aplicarea mecanismelor și instrumentelor economice ce pot asigura dezvoltarea durabilă a economiei naționale cum ar fi:

- practicarea *preurilor indicative*, *altfel zis preuri de orientare*, *preuri de intervenție* de la care se declanșează mecanismul de susținere a agriculturii și *preul prag* care este nivelul minim la care produsele importate pot accede pe piața internă.

- preluarea de autorități publice de la producătorii agricoli a surplusului de produse la preurile ce acoperă

cheltuielile, în vederea stocării acestora și vânzarea lor în situația când piața acționează în favoarea cererii.

- Stimularea exportului bunurilor și serviciilor prin creșterea ratei de schimb cu 5-10 la sută în raport cu cea existentă pentru valoarea bunurilor și serviciilor exportate.

- Renunțarea în agricultură la suportul *ex ante* /înainte de a obține producția/ care este, de regulă, ineficient și intervenția statului *ex post* /după ce producția a fost realizată, stimulând agricultorii să producă ceea ce-i solicitat pe piață în mod special pe cea externă. Suportul de tip *ex post* poate fi oferit prin două mecanisme:

a. Statul subvenționează o parte a prețului de piață acoperind cheltuielile de producție;

b. Statul cumpără producția la prețul negociat dar mai înalt decât costul. Producția este apoi vândută, inclusiv industriei de prelucrare, la un preț care poate fi mai redus decât cel plătit fermierilor pentru a nu afecta puterea de cumpărare a populației.

- stimularea creditării producătorilor agricoli de către instituțiile financiare, în special pentru plantarea livezilor și viilor, pentru extinderea suprafețelor irigate, pentru procurarea mijloacelor de producție și pentru tot ce ar contribui la eficientizarea acestui sector al economiei naționale.

3. A forma mentalitate celor ocupați în economie înzeștrându-i cu calități de inovator, de performanță și de competență în a lua decizii, de a acționa adecvat economiei de piață. Mulți dintre cei antrenati în instituirea și dezvoltarea economiei naționale sunt din generația care s-a pomenit într-o țară independentă, venind din URSS unde în anii '50 a avut parte de o copilărie patriarhală, prinsă în coala, unde în anii '60 și legile fizicii acționau după indicațiile partidului, studiind în anii '70 în universitate cât de fericit va trăi în comunism, încadrându-se în anii '80 în câmpul muncii în perioada „luminoasă” a stagnării unde înfloră cumetrismul și prinsese la rând cini corupția, iar în anii '90 și s-a încredințat reformarea economiei naționale.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Acordul de asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, Chișinău, 2014.
2. Bran P. Economica valorii, Editura Tiința, Chișinău, 1991
3. Certan Simion, Certan Ion, Integrarea economică în Uniunea Europeană, CEP USM, Chișinău, 2013
4. Drucker Peter F. Realitățile lumii de mâine, Editura Teora, București, 1999. (41)
5. Smith A., Avuția națiunilor, cercetare asupra naturii și cauzelor ei, vol. I, Editura Universitas, Chișinău, 1992
6. Versiunea Consolidată a Tratatului Privind Funcționarea Uniunii Europene;
7. <http://data.worldbank.org/indicator>
8. <http://ec.europa.eu/>